

που γεωγραφικά μίλια, ἐνῶ τὸ ἀντίθετον ἀκρωτήριον Νώρια ἀπέχει μόλις τῆς Σύμης τέσσαρα, τσαῦτα δ' ἀπέχουσιν ἀλλήλων καὶ τὰ δύο ἀκρωτήρια Νώρια καὶ Σαλαβάτι.

Ἐν δὲ μόλις μίλιον μακρὰν τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀποστόλι, ὑπάρχει κινδυνώδης ὑφαλος καλουμένη Ἀελιά, περαιτέρω δὲ ὁ πυθμὴν πάλιν ὑψοῦται, ὥστε καταντᾶ νὰ ἔχη βάθος δέκα περίπου ὀργυιῶν, τὰ δὲ ὑψώματα ταῦτα λέγονται μεσακὰ σκαλιά, καὶ ἀποτελοῦσιν οἷονεὶ σύνδεσμον μεταξὺ τῶν ὀρέων τῆς νήσου Σύμης καὶ τῶν παραλλήλων ὄροσειρῶν τοῦ συμαϊκοῦ κόλπου, αἵτινες ἀποτελοῦσι διακλαδώσεις τοῦ ὄρους Φοίνικος.

Οὕτω παρὰ τὸν Συμαϊκὸν κόλπον ὑπάρχουσι τρία τουρκικὰ χωρὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν Καίμακαμίαν Μαρμαρᾶ, καὶ ὧν οἱ κάτοικοι καταγίνονται πρὸ πάντων εἰς τὴν γεωργίαν, κηπουρικὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀκτοπλοίαν, διότι ἔχουσι πολλὰς λέμβους ἀκαταστρώτους ὡς συνειθίζουσι, δι' ὧν μεταφέρουσι τὰ περισσεύοντα προϊόντα των εἰς τὰ πέριξ πρὸς πώλησιν. Κήπους ὅμως μικροὺς ἀλλ' ἱκανοὺς ἔχουσι μόνον τὰ χωρὰ Πουσπεύρνου καὶ Σάραντα, ἀφθανοῦντα ὑδάτων, ἐνῶ τὰ Φοινικετὲ στεροῦνται καὶ τοῦ ἀναγκαίου πρὸς πόσιν ὕδατος. Εἰς οὐδὲν τῶν χωρῶν τούτων κατοικοῦσι Χριστιανοί, μόνον δὲ εἰς Πούσπουρνου ὑπάρχει εἰς κήπος συμαϊκός. Αἱ δὲ μνημονευθεῖσαι ἐρημονησίδες μετὰ τινῶν ἄλλων ἐν τῷ Δωρικῷ κόλπῳ ἀνήκον εἰς τὴν κοινότητα Σύμης μέχρι τοῦ 1869, ὅτε κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς τότε ἐφαρμοσθείσης ἐν Σύμῃ Καίμακαμίας, ἣτις διανείμασα πρῶτον αὐτὰς τοῖς πτωχοῖς, ἐκμισθώνει ὅμως αὐτὰς ἐπὶ ἰδίᾳ ὠφελείᾳ εἰς Συμαίους ποιμένας.

Τελευταῖον ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ὅτι παρέλειψα νὰ παραθέσω καὶ τὰς γνωστὰς μοι ἀρχαίας ἐπιγραφάς, περὶ ὧν ἐμνήσθην, χάριν συντομίας καὶ ὅπως μὴ καταστήσω μᾶλλον ἀρχαιολογικὴν περιήγησιν τὸν ξηρὸν γεωγραφικὸν τοῦτον περίπλουν.

Δημοσθ. Χαβιαρᾶς.

ΖΑΚΥΝΘΙΑ ΗΘΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Β

Ο ΣΠΟΥΡΓΙΤΗΣ¹

Μεταξὺ τοῦ Βασιλικοῦ, τοῦ εἰς ἄκρον ἐπιμελημένου καὶ λεπτοτεχνη-

¹ Μετ' ἀπορίας μου εἶδα ὅτι τὸ προηγούμενον ἄρθρον, ὃ Χάσης, παρεξηγήθη ὑπὸ τινῶν Ζακυνθίων, ὡς ἀπήχησιν τῆς γνώμης τῶν ὁποίων μία ἡμέρις τῆς

μένου ἔργου, καὶ τοῦ Χάση, τοῦ εἰς ἄκρον ἀτημελήτου καὶ ἀφελοῦς, μέσῃν τινὰ θέσιν κατέχει, οὔτε τοῦ πρώτου τὴν ἐντελὴ ἐπίγνωσιν ἔχων οὔτε τοῦ δευτέρου τὴν ἀσυνειδησίαν, ὁ Σπουργίτης, ἢ μᾶλλον οἱ Σπουργίται τοῦ κ. Ἰωάννου Τσακασιάνου. Ἡ σειρά τῶν στιχουργημάτων τούτων συνεπληρώθη ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1888, ἐκδιδομένου ἑνὸς καθ' ἑκάστην πρωτοχρονιάν. Ἡ παρὰ τοῦ τύπου δι' ὃν ἦσαν προώρισμένα ὑποδοχὴ τῶν καλάρτων αὐτῶν, καὶ μάλιστα δύο-τριῶν ἐκ τῶν πρώτων ὑπῆρξεν, ἐνθυμοῦμαι, μοναδική. Αἱ ἀνατυπώσεις καὶ αἱ ἐκδόσεις διεδέχοντο ἀλλήλας, ὁ δὲ κόσμος ἀπερμημόνευε τοὺς στίχους καὶ τοὺς ἀπήγγελλε μετὰ γελώτων καὶ θαυμαστικῶν. Οἱ χαρακτηριστικώτεροι ἐξ αὐτῶν—καὶ δὲν εἶνε ὀλίγοι—ἀκόμη δὲν ἐλησμονήθησαν, ὁ δὲ ποιητὴς τῶν, ἂν καὶ ἀπῶν, ζῆ σήμερον ἐν τῷ τόπῳ προπάντων διὰ τῆς ἀνεξαλείπτου ταύτης ἀναμνήσεως τῶν Σπουργιτῶν. Ἄλλ' ἡ μνήμη τοῦ θὰ ἦνε ἀκόμη ἀγαπητοτέρα καὶ ὁ πρὸς αὐτὸν θαυμασμὸς κατὰ πολὺ ζωηρότερος, ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ κατασιγασθοῦν αἱ ὠρυγαὶ τῶν προσωπικῶν παθῶν καὶ κοπάσουν τὰ φιλολογικὰ καὶ πολιτικὰ μίσση. Θαναγινώσκονται δὲ καὶ οἱ Σπουργίται μετὰ τῆς ψυχρότητος καὶ τῆς ἀπαθείας μεθ' ἧς ἀναγινώσκειται σήμερον ὁ Χάσης, ὡς ἠθογράφημα μᾶλλον ἢ ὡς σάτυρα. Τότε καὶ ἡ φωνὴ τῆς ἀνεπηρεάστου κριτικῆς θὰ δυνηθῆ ἴσως νάκουσθῆ ἐν τῷ

Ζακύνθου ἐδημοσίευσεν ἀδικώτατον λίβελλον ἐναντίον μου. Φαντάζεται τις πόσον πρέπει νὰ σκοτίζωνται ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς κακῶς νοουμένης φιλοπατρίας οἱ κητήγοροί μου διὰ νὰ μὴ ἐννοοῦν ὅτι ἡ ἀπλουστερα ἀπόδειξις — ἂν ὑπάρχῃ ἀνάγκη ἀποδείξεων! — τοῦ πόσον ἀγαπῶ καὶ τιμῶ τὴν Ζάκυνθον καὶ τοὺς Ζακυνθίους εἶνε αὐτὸ καθεαυτὸ τὸ νὰ πραγματεύωμαι περὶ τῆς ἐγγωρίου τῶν φιλολογίας καὶ διὰ νὰ λησμονοῦν ὅτι εἶμαι καὶ ἐγὼ τελοσπάντων Ζακύνθιος, ὥστε ὁμοίως ἂν ὄχι καλλίτερον ἀπ' αὐτοὺς νὰ κήδωμαι τῆς ὑπολήψεως τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος. Ἄς μάθουν λοιπὸν ἀπαξ διὰ παντὸς οἱ κύριοι αὐτοὶ ὅτι εἰς τὰ ὄμματα παντὸς ἀμερολήπτου, λογικοῦ καὶ πεφωτισμένου ἀναγνώστου ὁ Δάσης δὲν ἦτο ἄρθρον διαπνεόμενον ὑπὸ ἀντιζακυνθινῷ πνεύματι καὶ ὅτι πολὺ, ἀσυγκρίτως περισσότερον αὐτοῦ κακοσυνιστᾶ τὸν τόπον μας ὁ λίβελλος τὸν ὁποῖον ἔγραψαν ἐναντίον μου. Ἀνάλυσις κωμωδίας ἀναπαριστώσεως τὰ κακά, τὰ ἐλαττώματα τοῦ τοπικοῦ χαρακτῆρος, δὲν ἀποκλείει διόλου τὴν ὑπαρξίν τῶν καλῶν, τῶν προτερημάτων, τὰ ὁποῖα ἄλλος, εἰς ἄλλον ἔργον εἰμπορεῖ νὰ ἐξάρη. Τοῦτο ὅμως εἰξεύρω ἐγὼ, ὅτι θὰ ἐφαινόμην πολὺ ἀστοιχείωτος καὶ ἐκτὸς τοῦ πρακειμένου καὶ περιαιτολόγος ἂν θέλετε, εἰάν, πραγματευόμενος εἰδικῶς περὶ τοῦ Χάση, ἤρχιζα νὰ ψάλλω τὴν φιλομουσίαν ἔξαφνα ἢ τὴν εὐφυΐαν ἢ τὴν φιλοξενίαν ἢ τὴν εὐγένειαν ἢ τὸν πολιτισμὸν καὶ τᾶλλα προτερήματα τῶν Ζακυνθίων, τὰ γενικῶς ἄλλως τε ἀνωμολογημένα καὶ μὴ ἔχοντα ἀνάγκην ὑπομνήσεως. Αὐτὰ τὰ ἴδια εἶπα καὶ εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μου μετ' ἄλλα λόγια, συντομώτερα μὲν πλὴν ἐπίσης καθαρὰ. Ἄλλὰ δὲν ὑπάρχει χειρότερος τυφλὸς ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ δὲν θέλει νὰ ἴδῃ!

τόπω λέγουσα ὅτι ὁ Τσακασιάνος ὡς σατυρικός καὶ ἠθογράφος εἶνε διὰ τὴν τοπικὴν φιλολογίαν ἀπόκτημα καὶ ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ἐφιλοτέχνησεν ὁ γόνιμος ποιητὴς τῶν Φιλιῶν καὶ Κλαυμάτων, τῶν Στιχουργημάτων καὶ τοῦ Πρωτοχρονιάτικου Δώρου, μετ' αὐτῶν τῶν δημοτικωτάτων τραγουδιῶν τῆς Κιθάρας ἐξαιρουμένων, οἱ Σπουργίται εἶνε τὸ μόνον τὸ ὁποῖον τῷ περιάπτει δικαίαν ᾄξαν καὶ τιμὴν.

Ὁ Σπουργίτης, ὁ ἥρως ἐκάστου τῶν ποιημάτων αὐτῶν, εἶνε μὲν αὐτὸς ὁ ποιητὴς — ἐν εἶδος Φαουλῆ τοῦ κ. Σουρῆ — ἀλλ' εἶνε πάντοτε ὁ Ζακυνθινός, τύπος κατὰ τοῦτο διαφέρων καὶ ὑπολειπόμενος τοῦ Χάση, καθ' ὅσον αὐτοὶ μὲν εἶνε ὁ αἰώνιος, ὁ δὲ Σπουργίτης ὁ σύγχρονος. Τὸ κύριον, τὸ οὐσιῶδες αὐτοῦ γνῶρισμα εἶνε ἡ εἰδωλολατρικὴ ἀγάπη, τὴν ὁποῖαν τρέφει πρὸς τὴν νῆσόν του, μεθ' ὅλα τὰ κακά, τὰ ὁποῖα μεμφίμοιός πάντοτε τῇ προσάπτει ἢ ὑπάρχοντα τἀναγνωρίζει ὁ πάθος τῆς ἐπὶ πάσῃ θυσίᾳ διαμονῆς εἰς τὸν τόπον του, ἐν ᾧ προτιμᾷ ἔστω καὶ ἐπαίτης νάποθάνη — ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπωνυμία Σπουργίτης ἐκ τοῦ ἐξόχως ἐνδημικοῦ πτηνοῦ — καὶ ἡ ἀπαραδειγματίστος νοσταλγία ὑφ' ἧς κατέχεται, ὡς ἀκίς περιπέτειά τις ἀπροσδόκητος τὸν ρίψη εἰς τὴν ξένην. Ὑπὸ ἄλλην ἐποψίν, ὁ σύγχρονος Ζακυνθινός εὐρίσκεται εἰς μίαν μεταβατικὴν ἐποχὴν. Πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν προσαρτηθείσης τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα, συγκροτεῖ ἀκόμη μίαν πάλην μεταξύ ὑπηκόου ἁγγλοῦ καὶ πολίτου Ἑλλήνου. Ἡ ἀφομοίωσις μόλις παρὰ τῇ ἤδη προκυπτούσῃ γενεᾷ ἀρχεται πραγματοποιουμένη. Ἀλλὰ οἱ ὀλίγον πρεσβύτεροι, ἂν καὶ ἀρκετὰ νέοι ὥστε νάναπολῶσιν ἀπὸ τῶρα πεισμόνως τὸ παρελθὸν καὶ νὰ ἔχωσι λόγους δυσχερεσίας κατὰ τοῦ παρόντος, ἀνατρέχουσι συχνὰ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀγγλοκρατίας, εἰς τὸν ὠραῖον πάντοτε καὶ ἐπιθυμητὸν παλῆον καιρὸν καὶ ἀναπολοῦσι τὴν εὐτυχίαν του καὶ τὸν πλοῦτον τὸν ἀφθονον καὶ τὴν διοίκησιν τὴν καλὴν καὶ τὰς διασκεδάσεις τὰς ἀξιοπρεπεῖς καὶ τὴν πολλὴν ὑπέλψιν. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν κωπῶν τούτων ἀναμνήσεων, ὁ σύγχρονος Ζακυνθινός τὰ βλέπει ὅλα σήμερον κακὰ καὶ μαῦρα, τὰ ἔχει μὲ τοὺς ῥωμηοὺς καὶ μὲ τὴν Κυβέρνησιν, δυστραπεῖ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πρὸς τὸ κράτος ὑποχρεώσεών του, ἀναθεματίζει τὴν ὥραν τῆς ἐνώσεως, μετανοεῖ διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν του τὸν ὀλέθριον καὶ φαίνεται εἰς ἄκρον ἀπογοητευμένος. Ἀλλ' οἱ πόθοι του καὶ τὰ ὄνειρά του εἶνε πλέον ἀνεκπλήρωτα. Ὁ καιρὸς τρέχει ἐμπρὸς χωρὶς νὰ ὀπισθοχωρῇ. Σήμερον τὰ παιδία τοῦ Ζακυνθينوῦ γεννῶνται καὶ προπάντων γίνονται ῥωμηοὶ τέλειοι. Τί νὰ κάμῃ λοιπὸν καὶ αὐτός; Ἐκστομίζει ἐν τελευταῖον ἐππούρ (καὶ ὄμως) καὶ σιωπᾷ. . . Ἡ χωροῦσα νέα ἐποχὴ μετέφερε καὶ ἐντὸς τῆς οἰκογενείας τοῦ Σπουργίτη τὴν πάλην. Ἀλλῆ φάσις αὐτῆ.

Νέαι ιδέαι, νέα αίσθήματα, νέα ἦθη καὶ ἔθιμα διεδέχθησαν τὰ παλαιὰ ἀποτόμως. Ἡ Ζακυνθινὴ γυνή, ἡ παλαιόθεν ἐγκλειστος καὶ περιφρονημένη, ἡ Ρονκάλαινα τοῦ Μάτεσι, ἔχει ἀνακτήσει ἤδη τὴν ἐλευθερίαν της καὶ σήμερον ὅτε κατέπεσαν αἱ κοινωνικαὶ προλήψεις καὶ τὰ μεταξύ τῶν τάξεων τείχη, ἤρχισε νὰ φομοιοῦται καὶ κατὰ τοὺς τρόπους καὶ κατὰ τὰς ἔξεις καὶ κατὰ τὴν περιβολὴν μὲ τὰς ἀνωτέρας της. Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ὁ πολιτισμός, ἀναγκαίως ὑπὸ τύπον πιθηκισμοῦ κατ' ἀρχάς, εἰσεχώρησαν ἤδη εἰς ὅλα τὰ στρώματα. Ἡ νεαρὰ γυνή, ἡ νοικοκυροπούλα, ἀναγινώσκει μυθιστορήματα, ἐνδύεται κατὰ τὸν τελευταῖον συρμόν, μεγαλοφέρει, δὲν καταδέχεται νὰ κάμη καμμίαν οἰκιακὴν ἐργασίαν καὶ ἡ μόνη της φροντίς εἶνε πῶς νὰ ὑποδουλώσῃ καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸν σύζυγόν της. Κύπτει ὑπὸ τὸ κράτος της ἐκεῖνος περιδεὴς καὶ ἐκπληροῖ ὅλας της τὰς ἐπιθυμίας. Ἄλλ' ἡ γραῖα Σπουργίταινα εἶνε ἀλλέως μαθημένη, ἐργατικὴ, νοικοκυρά, σεμνότυφος, θρησκα καὶ φαντάζεται πλέον κανεὶς μεθ' ὀποιοῦ ὄμματος βλέπει τοὺς νεωτερισμούς. Μεταξὺ τῶν νέων λοιπὸν καὶ τῶν γερόντων ἡ σύγκρουσις εἶνε διαρκὴς καὶ ἡ ἔρις καθημερινή, ὅπως πάντοτε. Προσθέσατε εἰς ὅλας αὐτάς τὰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τοῦ συγχρόνου Ζακυνθινοῦ, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸν μέλλοντα θὰ μεταβληθοῦν βέβαια, προσθέσατε τὰ αἰώνια αὐτοῦ καὶ ἀμετάτρεπτα χαρακτηριστικά, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν διασκέδασιν, τὴν ἀφροντισίαν, τὰ ἀντέτια, τὴν νοθρότητα καὶ τὴν καύχησιν — δηλαδὴ ἐν ἐπίχρισμα χάσειον — καὶ θὰ ἔχετε πλήρη τὸν Σπουργίτην, τὸν σύγχρονον τύπον τοῦ κ. Τσακασιάνου, οἷος μετὰ τόσης καθαριότητος καὶ ἀληθείας ἀνακύπτει ἐκ τῶν φυσικῶν καὶ ἀπροσκόπτων καὶ ἐν τῷ τοπικῷ ἰδιώματι ἀριστοτεχνικῶν αὐτοῦ στίχων.

Μετὰ τὴν γενικὴν ταύτην ἐπισκόπησιν ἐρχόμεθα ἤδη εἰς μερικὰς λεπτομερείας, ἂν καὶ ὁ χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐκταθῶμεν ὅσον ἔπρεπεν ἐφ' ἐκάστου τῶν στιχουργημάτων. Ὁ Ζακυνθινὸς Σπουργίτης εἶνε τρόπον τινὰ μία εἰσαγωγή εἰς τὴν ὅλην σειράν, Ὕμνος πρὸς τὴν Ζάκυνθον ἐρωτικὸς καὶ διαβεβαίωσις θερμὴ περὶ τῆς προτιμήσεως καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἐγκαταβιώσεως τοῦ Σπουργίτη :

Γεῖα καὶ τὸ μεροδοῦλι μου, τραγοῦδια τὰ γγελοῦ μου
 Καὶ φοῦχτ' ἀφ' τὸ χρυσόχωμα τοῦ ζηλευτοῦ νησιοῦ μου !
 Ὅσο ἔχω γὼ τῆ Ζάκυνθος τὰ πῆλινα κανάτια
 Δὲν ἔχω πλοῦτῆρα κ' ἀρχοντιές καὶ δόξες καὶ παλάτια !
 Κ' ἐμπρὸς στοὺς Κήπους, στῆς Βαρές, στ' Ἀργάση, στὸ Κρουονέρι,
 Φασούλια Λόντρες, Νάπολες, Παρίσια κ' ἄλλα μέρη.
 Ποῦ ἄλλοῦ θὰ ἰδῶ Βουνά, Σκοπό, Ψηλώματ', Ἀκρωτῆρι
 Γαρδούμ' Ἀναληψιώτικη κ' Ἀἰ Λύπιου πανηγῦρι ;

Καὶ ἀκολουθεῖ ἐπὶ μακρὸν μελαγχολικὴ καὶ πλήρης ἀγάπης ἀπαριθμησις ὄλων αὐτῶν τῶν τοπικῶν, τὰ ὅποια δὲν θὰ εὔρη εἰς ἄλλο μέρος ὁ Σπουργίτης. Συνήθειαι ἐξόχως Ζακυνθιναί, τοποθεσίαι, θεάματα, ἄνθη, ἄνθρωποι, μικρὰ καὶ ἀσήμαντα εἶνε ὅλα, καὶ ἐν τούτοις ὁ Ζακυνθινὸς δὲν εἴμπορεῖ νὰ κάμῃ χωρὶς αὐτά. Γιουλάκια ὀλόμπλαβα, κούλουμα, καρπάναις, Πόγαλι, ψαλσίματα, κιθάρες, παστέλια, ὅλα σχηματίζουν μίαν ἰδιαιτέραν ἀτμόσφαιραν, ἔξω τῆς ὁποίας ὁ γνήσιος Ζακυνθινὸς ἀδυνατεῖ νὰ ζήσῃ, ὅπως καὶ ὁ ἰχθύς ἔξω τοῦ ὕδατος. Καὶ ἀφοῦ τὰ ἀπαριθμῆσῃ ὁ Σπουργίτης, ἐπιλέγει καὶ βεβαιώνει μὲ συγκλίνησιν καὶ μὲ εἰλικρίνειαν, ἀνωτέραν πάσης ὑπονοίας :

Ὁδλά σας μυριονόστιμα ! Ἄχ πῶς νὰ τὰς ἀφήσω ;

Ἄχι ! μὲ σὰς ποῦ βρέθηκα Σπουργίτης θὰ ψοφήσω !

Μία ἐπισφράγις ζωηρὰ ὄλων τῶν ἀνωτέρω εἶνε τὸ εὐθὺς ἐπόμενον χαριέστατον στιχοῦργημα ὁ Σπουργίτης στὴ Νάπολι (1885) τὸ ὅποιον ὁ κ. Τσακασιάνος ἔγραψε μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ τῆς ἰταλικῆς μεγαλουπόλεως, πλήρης ἐντυπώσεων. Ἐννοεῖται ὅτι ἐκεῖ ὁ Σπουργίτης ἀρχίζει νὰ τὰ χάνῃ καὶ νὰ νοσταλγῇ. Ἡ πολυκοσμία, ὁ θόρυβος, τὰ μεγάλα θεάματα, ὁ Βεζούβιος, τὸ Παισιλυπον, ἡ Σάντα Λουτσία, τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα τὸν ἐνοχλοῦν, τὸν ἀβελήρον καὶ τὸν κάμνουν νὰ ἐνθυμῆται τὴ Ζακυνθοῦλάν του περισσότερο. Εἰς ὃ, τι δὴποτε μέγα βλέπει καὶ περιγράφει, ἀντιτίθεται εἰς παραβολὴν τὸ μικρὸν, τὸ ταπεινὸν Ζακυνθινόν, τὸ ὅποιον ὅμως λατρεῖται ὁ Σπουργίτης καὶ ἐπιθυμεῖ διακαέστατα :

Βασιλέα νὰ τὸν ἔκαμναν δὲν θὰ ἐκάθητο ἐκεῖ μέχρι τέλους.

Νάνε τῶν Ἀγίων Πάντων μου κ' ἐγώ . . . νάμαι στὰ ξένα ;

Ἀνακράζει μὲ περιπάθειαν καὶ ἀπελπισίαν τόσην, ὥστε σὲ κάμνει νὰ τὸ πιστεύσῃς καὶ σὺ ὡς μέγα δυστύχημα αὐτὸ καὶ νὰ τὸν καταλυπηθῇς. Τί νὰ κάμῃ ; Παπόρο καὶ καλιά του. Φθάνει εἰς τὴν Ζακυνθον, ὦ τί χαρά :

Ἄς σε ξανάειδε, Φόρε του, καὶ ἄς γένη ψωμοζήτητης,

Μπόμπιος, κακόρχιος, κουρελῆς, ταρκάσης μὰ . . . Σπουργίτης !

Τὰ δύο ταῦτα στιχοῦργήματα—καθὼς καὶ τὸ τελευταῖον τοῦ 1888, ὁ σπαραξικάρδιος ἐκεῖνος τοῦ Σπουργίτη ἀποχαιρετισμὸς, ἀποφασίζοντας τέλος πάντων νὰ φύγῃ, πλὴν ταχέως μετανουήντος—ἐνέχουσιν, ἐκτὸς τῆς ὑπερβολικότητος ἐκείνης τοῦ κωμικοῦ τῆς ἀπαραιτήτου καὶ δόσιν τινὰ εἰρωνείας, νοθεύουσιν τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ αἰσθήματος καὶ λυρισμὸν ὑποκαθιστάμενον εἰς τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ τὰσιν τινὰ πρὸς ὑπόδειξιν καὶ στηλίτευσιν τῶν κακῶς κειμένων καὶ ὑπαινιγμοὺς συχνούς

κατὰ τοῦ ἐγχωρίου κομματισμοῦ καὶ ἄλλα τὰ ὅποια προσδίδουσι μὲν εἰς τὴν σάτυραν ἕνα κοινωνικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ τεχνικῶς ζημιούσιν ὀλίγον τὴν ἠθογραφίαν. Πλὴν τὰ δύο ἄλλα μεσάζοντα, ἡ Γεροντοπαραξενάδες τοῦ Σπουργίτη (1886) καὶ ὁ Σπουργίτης καὶ ἡ Γρῆα του τ' Ἀη Βασιλειοῦ ἡμερόνωντας (1887) ἀπηλλαγμένα ὡς ἐν τῆς φύσεώς των ὄλων τῶν ἀνωτέρω ἐλλείψεων καὶ πλήρη νέων ἀρετῶν, εἶνε ζωνταναὶ ἠθογραφίαι, πισταὶ εἰκόνες, ἡ τεχνικὴ ἐντέλεια τῶν ὁποίων πραγματικῶς μᾶς ἐκπλήσσει. Προπάντων διὰ τὸ πρῶτον, τὸ δημοτικώτατον ἐκεῖνο.

Ντούγκουε, σιὸρ Στατοκουάντιδες, με οὔρρα καὶ με ζήτω.

ἐπεθυμοῦμεν νὰ εἶχαμεν ἰσχυρὰν τὴν φωνὴν διὰ νὰ κηρύξωμεν ὅτι εἶνε ἐν μικρὸν ἀριστούργημα. Ὅσῳ παρέρχεται ὁ καιρὸς, ὅσῳ τὸ ἀκούομεν, τόσῳ περισσότερον στηριζόμεθα εἰς τὴν πρώτην μας αὐτὴν ἰδέαν. Ὁ γερωπαραξενὸς Ζακυνθινός, διατελῶν ὑφ' οἷας εἶπομεν περιστάσεις καὶ μεμψιμοιρῶν διὰ τὰ δεινὰ τῆς τελευταίας ἐπιστρατείας—τῆς ἐποχῆς τοῦ status quo ante—δὲν ἐδύνατο νὰ ζωγραφηθῆ τελειότερον. Νομίζει κανεὶς ὅτι τὸν βλέπει, ὅτι τὸν ἀκούει. Φυσικὴ ἢ ἀλληλουχία τῶν ἰδεῶν, σύμμετρον ἐν τῇ γεροντικῇ φλυαρίᾳ του τὸ ὄλον, πιστὴ καὶ ἀνάλογος ἢ γλῶσσα, ζωγρά καὶ εἰκονικὴ ἢ ἔκφρασις, πραγματικὴ ἢ περιφρόνησις καὶ ἡ ἀγανάκτησις καὶ ἡ μετάνοια διὰ τὰ σημερινά, ἀντιτιθεμένη εἰς τὴν μέχρι λυρισμοῦ ἀνύμνησιν τῶν παλαιῶν—καὶ ὅλα εἰς δεκαπεντασυλλάβους τεχνικούς, ἀβιάστους, εὐμνημονεύτους, με ὠραίας ὁμοιοκαταληξίας. Ἐπεθυμοῦμεν εἰς κύρωσιν τῶν ἀνωτέρω νὰ παραθέσωμεν τεμάχιά τινα. Πλὴν ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡ περὶ τὴν ἐκλογὴν ἀμηχανία μας εἶνε τόσῳ μεγάλη, ὥστε φοβούμεθα μήπως ὅτι δὴπότε ἐκλεξώμεν ἀφήσωμεν ἔξω τὸ ὠραιότερον. Τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ κ. Τσακασιάνου ἔχει βλέπετε τὴν σπανίαν ἀλλ' ἐξόχως καλλιτεχνικὴν ἀρετὴν τῆς ἐν τῷ συνόλῳ τελειότητος. Σᾶς συνιστῶμεν λοιπὸν καλλίτερα νὰ τὸ ἀναγνώσετε ὀλόκληρον, διὰ νὰ τὸ ἐκτιμήσετε κατ' ἀξίαν. Χρειάζεται βεβαίως ἰκανὴ προπαίδεια καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, διὰ νὰ τὸ ἐννοήσετε κατὰ βάθος. Ἀλλ' ὅσον ἀδοεῖς καὶ ἂν ὑποτεθῆτε τῶν Ζακυνθινῶν, ἀφ' οὗ τὸ ἔργον ἦνε σύγχρονον, δὲν θὰ ἠμπορέση, κατόπιν ὀλίγης ὑπομονῆς, νὰ σας ἀποκρύψῃ ὅλα του τὰ θέλητρα.

Ὁ δὲ Σπουργίτης καὶ ἡ Γρῆα του, κατώτερον μὲν τοῦ προηγουμένου, ἀλλὰ καθεαυτὸ ἀρκετὰ ἐπιτυχές, εἶνε διάλογος, ἡ μᾶλλον φηγάμα, λαμβάνουσα χώραν τὴν νύκτα τῆς παράμονῆς, ὅταν ὁ γέρον Σπουργίτης ἐπέστρεψε χαμένος καὶ κατεστραμμένος ἀπὸ τὸ πρωτοχρονιάτικον παιγνίδιον. Με τὴν γλῶσσαν τῆς ἡ Γρῆα του τὸν κρατεῖ ἐκεῖ ἕως

τὸ πρῶτ'. Καὶ φαντασθῆτε πλέον τί γλώσσα, ἀφ' οὗ εἶνε πενθερά καὶ τὰ ἔχει μὲ τὴν νόμφην τῆς. Ἡ Ρόζα τοὺς ἔχει ἐκαὶ-μέσα ἀνω-κάτω ἡ Ρόζα δὲν τοὺς καταδέχεται, ἡ Ρόζα θέλει μεγαλεία, ἡ Ρόζα θὰ καταστρέψῃ τὸ παιδί τῆς, τὸν ἄνδρα τῆς :

Μὴ δὲν του κλαύτηκε προχτές γιὰ σπῆτι μὲ μπασιά
 Πῶς εἶνε ρεῖπιο τοῦτο δῶ καὶ δίχως περασία ;
 Προχτές δὲν του ἐγύρισε καὶ ἀκούστηκε τσὴ ρούγες,
 Διὰ τὴν ψηλὴ τῆς χτενισιὰ μὲδέρνες τερταρούγες ;
 Κ' ἔτσι σὰν ἄντρας πῶκαμε λιγάκι νὰ θυμώσῃ ;
 Μ' ἐκειὰ τὰ ψευτονάζια τσῆ τὸν ἔκαμε νὰ λυώσῃ
 Καὶ ἂν ἦθε' μείνῃ στ' ὄχι του, τὴν πιάναν τὰ γλυκιά τσῆ.
 Κλάψες, νευρόζα, χωρισές, λιγούρες, εἰτὰ προικιά τσῆ!
 Καὶ τί προικιά ! μὴ φτάνουνε γιὰ τσὴ ξοδιές τοῦ γάμου ;
 Προικιά τσῆ, λέει ! πολτρέ, λιλιὰ, τελάρα τοῦ ρεκάμου.

Ποιά ζήταε τέτοια ξαφνικά εἰς τὰ δικὰ μας χρόνια ;
 Μετρούσανε οἱ γονεοὶ μας γιὰ ὦρες τὰ τσεκίγια.
 Μὰ πὲς μου ξέραμε τουρνούρ, σινιόν καὶ φιγουρίγια ;
 Ξέραμε γάνα τί θὰ πῆ, βαφάδες ἢ φτιασίδι ;
 Ἐμεῖς ζημερονόμαστε στὸν κλώστη, στὸ διασίδι.
 Ποῦ παρεθύρια ! Ξέραμε φοιζὲ καὶ σουλιμάδες ;
 Μὲ λίγα μυγδαλόστημα νιθόμαστε βδομάδες !

Αἰ, κακομοῖρες παλατιές ! Νύφη, μὰ τὴν εὐχὴ τσῆ,
 Καὶ μῶλεγε ἡ μανοῦλά μου πῶς βγῆκ' ἀφ' τὸ μηρί τσῆ.
 Ρῶτα καὶ τόρα ἕνα νινι — αἰ, κουτούλας, κολέγα ! —
 Ρῶτα νὰκούσης νὰ 'στα πῆ ἀφ' Ἄλφα ὡς τ' Ωμέγα !

Ἐχομεν τελευταίαν ἐν τῇ σειρά ταύτῃ καὶ μίαν ἔμμετρον κωμω-
 δίαν, γραφεῖσαν ἐπίτηδες διὰ νὰ μελοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ κ. Παύλου Καρρέρ,
 τὸν Κόντε Σπουργίτην (Ἐν Ἀθήναις 1888). Ὑφ' ἣν ἔποψιν ἐκρίναμεν
 τὰ ἄλλα, τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε μέτριον. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ μᾶς φαίνεται ἐζη-
 τημένη καὶ τὸ χειρότερον ὄχι χαρακτηριστική. Ἡ κωμωδία αὕτη, παρ'
 ὄλην τῆς τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν, παρ' ὄλα τῆς τὰ προτερήματα — καὶ
 εἶπομεν ἄλλοτε ὅτι ἔχει πολλά — δὲν εἶνε ἠθογραφία τοῦ τόπου καθ'
 ὄλην τῆς τὴν ἔκτασιν. Ἄν καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ Κόντε διακρίνεται πολὺ
 ὡς πρὸς τοῦτο. Αὐτὸς εἶνε πάλιν ὁ γέρω-Σπουργίτης, ὁ Ζακυνθινὸς ὅπως
 τὸν εἰξεύρομεν. Ἀλλ' ἡ περίστασις τοῦ τώρα εἶνε δεινὴ, διότι ζητοῦν νὰ
 τοῦ πάρουν διὰ τῆς βίας στρατιωτὴν τὸν υἱὸν του, μόλις ἐπανελθόντα ἐξ
 Ἀθηνῶν, ὅπου ἐσπούδαζεν. Ὁ τίτλος εἰς αὐτὸν δὲν χρησιμεύει παρά διὰ
 νὰ τῷ ἐμπνέῃ πικραξενειῶν περισσοτέραν καὶ αὐθάδειαν, δυσκολίαν καὶ δρι-
 μύτητα. Θαυμασίως ζωγραφεῖται εἰς τὸν μονόλογον

Τούρκοι, σκυλιά! Γιαμὰ σοῦ λέει τσοῦ βρίζεις!
ὁ ὁποῖος εἶνε τὸ ὠραιότερον μέρος τῆς κωμωδίας.

Εἰς τὸν *Κόντε Σπουργίτην* ἔσχομεν τὴν εὐτυχίαν νὰ γράψωμεν ἡμεῖς προλεγόμενα. Ἐλάβομεν τότε ἀφορμὴν νὰ ἐξετάσωμεν ἐν γένει τὴν πλουσίαν σατυρικήν ποίησιν τῆς Ζακύνθου καὶ νὰ εἴπωμεν τὴν γνώμην μας καὶ περὶ τοῦ κ. Τσακασιάνου ὡς σατυρικοῦ. Μεθ' ὄλον τὸν χρόνον τὸν παρελθόντα ἔκτοτε—μία τετραετία μετὰ τὸ εἰκοστὸν, εἶνε διάστημα μέγα σημαῖνον καὶ πλήρες παλινφδιῶν εἰς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου!—ἡ γνώμη μας ἐκείνη δὲν μετεβλήθη. Ἐξακολουθοῦμεν νὰ τρέφωμεν τὴν αὐτὴν καὶ μείζονα πρὸς τοὺς *Σπουργίτας* ὑπόληψιν, νὰ τιμῶμεν δ' ὅσον ὀλίγοι τὸν Ζακύνθιον ποιητὴν, λυπούμενοι μόνον ὅτι ὡς ἐκ τοῦ στενοῦ τοπικοῦ χαρακτήρος, μένουσιν ἀπὸ τῶν πολλῶν κεκρυμμένα τὰ ὠραιότερα αὐτοῦ ἔργα.

Τὴν ἐξέτασιν τῶν ἠθογραφημάτων τούτων περαίνομεν ἤδη μὲ μίαν ἀκόμη παρατήρησιν. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἡ φυσικὴ ὠραιότης τοῦ τόπου, ὁ μακροχρόνιος πολιτισμὸς καὶ ἡ εὐφυΐα τῶν κατοίκων, συνέτειναν εἰς τὸ νὰ καλλιεργηθῇ ἐξόχως ἡ καλλιτεχνία καὶ περισσότερον ἡ ποίησις. Εἰς τὴν ἐγγύριον φιλολογίαν, παλαιότεραν ἢ σύγχρονον, ἐκτὸς τῶν ἀρτίων ἔργων τὰ ὁποῖα εἶδομεν, ὑπάρχει καὶ πληθὺς ἄλλων μικροτέρων, ἀλλ' ἐπίσης χαρακτηριστικῶν, ἠθογραφικῶν. Ἀνήκουσιν εἰς ποιητὰς γνωστοὺς ἢ ἀγνώστους, ἀλλ' ὅχι μικρᾶς εὐφυΐας, ἀπευθύνονται δὲ πρὸς λαόν, ὁ ὁποῖος τὰ ἐννοεῖ καὶ τὰ αἰσθάνεται, καὶ τὰ ποστηθίζει καὶ τὰ ὑποστηρίζει. Ἡ παραγωγὴ αὐτῶν ἤκμασεν εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ὁ δὲ τοιοῦτος πνευματικὸς βίος, ἐξ οὗ τρέφεται καὶ καρποφορεῖ φιλολογικὸς κύκλος ὅπως ἴσως εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐπαρχίαν, τάσσει τὴν Ζάκυνθον, τὴν πατρίδα τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Φωσκόλου, εἰς θέσιν ἐπίζηλον καὶ τετιμημένην μεταξὺ τῶν ἐλληνίδων πόλεων.

Γρηγόριος Ξενόπουλος.

Η ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΙΩΝΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

Ὁ Ἀριστοφάνης.

Ἡ δημοσιογραφία ἔχει τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἣν καὶ ὁ κόσμος. Ἀποδεδειγμένον δὲ εἶνε ὅτι παρὰ ταῖς Ῥωμαίους ὑπῆρχον ἐφημερίδες, συν-
! Κατὰ διασκευὴν ἐκ γαλλικῆς πραγματείας.